

STOMATOLOG TIBBIYOT XODIMLARINING MEHNAT SHAROITLARINI GIGIENIK BAHOLASH

K.I.Ibrohimov

Buxoro tibbiyot instituti

Annotatsiya.

XXI asr tibbiyoti shiddatsiz rivojlanish bosqichlarini o'tayapti. Mustaqillikka erishilgandan keyingi davrda respublikamizda aholiga tibbiy xizmat ko'rsatishni yaxshilash yo'nalishida juda katta ishlar amalga oshirildi. Birgina stomatologiya sohasi yo'nalishi bo'yicha respublikamiz aholisiga stomatologik xizmatni sifatli va jahon standartlariga mos ravishda ko'rsatish maqsadida qadrlar tayyorlashga katta e'tibor qaratilayapti.

O'zbekistan Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947- sonli «O'zbekistan Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi farmoni, 2017-yil 20-iyundagi PK-307-sonli «O'zbekistan Respublikasi aholisiga 2017-2021-yillarda ixtisoslashtirilgan tibbiy yordam ko'rsatishni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori tibbiyot sohasi xodimlari qatori stomatologlar oldiga ham katta vazifalarni qo'yadi.

Kalit so'zlar. Stomatologiya shifokori, terapevt, neyro-emotsional stress, majburiy mehnat holati, shovqin tebranish

HYGIENIC ASSESSMENT OF WORKING CONDITIONS OF DENTAL MEDICAL WORKERS

K. I. Ibrahimov

Bukhara Medical Institute

Abstract.

Medicine of the 21st century is undergoing rapid development. In the period after independence, a lot of work was done in the direction of improving medical services for the population in our republic. Great attention is being paid to the preparation of values in order to provide high-quality dental services in accordance with world standards to the population of our republic in the field of dentistry alone.

Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-4947 of February 7, 2017 "On the Strategy of Actions for Further Development of the Republic of Uzbekistan", No. PK-307 of June 20, 2017 "To the Residents of the Republic of Uzbekistan The decision "On measures for the further development of specialized medical care in 2017-2021" sets great tasks for dentists as well as medical workers.

Key words. Dentist, therapist, neuro-emotional stress, forced labor situation, noise vibration

Tadqiqotning dolzarbligi:

Stomatolog shifokorlari aholi orasida eng ko'p tibbiy murojaat qilinadigan mutaxassisliklardan biri hisoblanadi. Statistik ma'lumotlariga ko'ra ular laboratoriya diagnostikasi (9,4%), bolalar shifokori (14,8%), terapevtlar (21%) va tor doiradagi shifokorlardan (28,1%) keyin beshinchi o'rinni (8,1%) egallaydi.

Stomatolog tibbiyot xodimlarining ish jarayoni yomon mehnat sharoitlari, shu jumladan vizual va neyro-emotsional stress, majburiy mehnat holati, yorug'likning pastligi, turli infeksiyalarni yuqtirish xavfi, sog'liq uchun noqulay bo'lgan bir qator kasbiy omillar shovqin, tebranish, zararli kimyoviy omillar doimiy ta'sir qilib keladi.

Tadqiqot maqsadi: Turli yo'nalishdagi stomatologlar uchun mehnat sharoitlarini har tomonlama sanitariya-gigiyenik baholash.

Tadqiqot ma'teriallari va usullari: Stomatolog shifokorlarini sog'lig'ini patologik o'zgarishlarning tabiati va chastotasini va ularning zamonaviy mehnat sharoitlari bilan mumkin bo'lgan bog'liqligini o'rganish maqsadida 2022-2023 yillarda. 25 yoshdan 65 yoshgacha bo'lgan 258 nafar stomatolog shifokorlar tibbiy ko'rikdan o'tkazildi. Ularning 39,8 foizi erkaklar, 60,2 foizi ayollardir. 21,2 foizi 5 yildan kam, 38,4 foizi 5 yildan 15 yilgacha, 26,4 foizi 15 - 20 yil va 14 foizi 20 yildan ortiq ish stajiga ega. Taqqoslash guruhiga 250 nafar ambulator tibbiyot xodimlari kirdi[1,3,4].

Belgilangan muammolarni hal qilish uchun sanitariya-gigiyena, klinik, psixo-vegetativ, immunologik va statistik tadqiqotlar kompleksi usullaridan foydalanildi[4,5].

Harorat va namlik sharoitlari simob termometri va MV – 4 – 2M aspiratsion psixrometr yordamida aniqlandi.

Tabiiy va sun'iy yoritishni o'lchash puls o'lchagich - "Argus - 07" lyuksmetri va "TKA - PK" kombinatsiyalangan moslamasi bilan amalga oshirildi.

Kasallikning tahlili davriy tibbiy ko'rik natijalari ma'lumotlari bo'yicha amalga oshirildi.

Kasallikni o'rganish funktsional, morfologik kasalliklar va surunkali kasalliklarning tarqalishini baholash orqali amalga oshirildi[7,8].

Tadqiqot natijalari.

Stomatolog shifokorlarining mehnat sharoitlarini o'rganish va gigiyenik baholash shuni ko'rsatdiki, zamonaviy stomatologiyada etakchi zararli ishlab chiqarish omillari: yorug'likning yetarli emasligi, havoning bakterial ifloslanishi va turli xildagi yuqumli kasalliklarni yuqtirish xavfi.

Stomatolog xodimlarining kasbiy faoliyatini baholash shuni ko'rsatdiki, stomatologiya xodimlarining deyarli barcha ish joylari nostandart moslashtirilgan

binolarida joylashganligi. Shu munosabat bilan sanitariya-gigiyena ko'rsatkichlarining me'yoriy ko'rsatkichlardan chetga chiqishi kuzatildi: stomatologiya xonalarining maydoni 68% holatda sanitariya-gigiyena me'yorlariga mos kelmadi[1,4,6].

Stomatologiya kabinetlarida mikroiklim parametrlari gigienik talablarga javob beradi: havoning maksimal harorati sovuq mavsumda $22,8 \pm 0,9$ issiq mavsumda $27,7 \pm 0,5$. Nisbiy havo namligi barcha stomatologiya kabinetlarida standart qiymatlardan oshmadi va sovuq mavsumda $49,5 \pm 3,2\%$ va issiq mavsumda $55,7 \pm 3,6\%$ ni tashkil etdi. Yilning sovuq davridagi havo harakati tezligi $0,12 \pm 0,01$ m/s bo'lib[5]. Yilning issiq davrida havo harakati tezligi me'yordan yuqori bo'lib, tabiiy shamollatish hisobiga $0,53 \pm 0,08$ m/s ga yetdi. Mehnat sharoitlarini baholashga ko'ra, mikroiklim parametrlari 2-sinf (ruxsat etilgan) ish sharoitlariga mos keldi[2,3].

Ofislarning sun'iy yoritilishi umumiy, mahalliy va ko'pincha cho'g'lanma va lyuminestsent lampalar tomonidan amalga oshiriladi. Floresan lampalar tomonidan yoritiladigan umumiy sun'iy yoritish darajalari aniq etarli emas ($280 \pm 2,4$ lyuks) va me'yorda esa (kamida 500 lyuks) bo'lishi kerak[3,5]. Kombinatsiyalangan yoritish ko'rsatkichlari ($871,3 \pm 3,9$ lyuks) ham me'yoriy qiymatlardan past. Shunday qilib, stomatologlarning ish joylarida yorug'lik ko'rsatkichlari birinchi darajali mehnat sharoitlarining zararli sinfiga to'g'ri keladigan 3.1-sinf sifatida tasniflanishi mumkin[12,13].

Stomatologik tibbiyot xodimlarining ish sharoitida noqulay omillardan biri havoning bakterial ifloslanishi 1 (jadval).

Havoning mikroial ifloslanishining xususiyatlari stomatologiya kabinetlari, ($M \pm m$)

Kabinet profili	Umumiy bakterial tekshirish/b.w./ m ³			Staphylococcus aureus Staph.aureus (CFU) mavjudligi	P
	m i x	maks	M ± m	M ± m	
Jarrohlik (n=46)	172	235	$186 \pm 9,1$	$56,05 \pm 1,03$	P < 0,0 5
Terapevtik (n=46)	186	224	$212,1 \pm 9,3$	$42,6 \pm 0,57$	P < 0,0 5
Ortopedik (n=46)	145	219	$169,3 \pm 9,3$	$30,7 \pm 0,44$	P < 0,0 5

Umumiy bakterial ko'rsatkichlarning eng yuqori ko'rsatkichlari terapevtik bo'lim xonalarida kuzatildi (har biriga $212,1 \pm 9,3$ mikroob tanasi 1 m³); eng past ko'rsatkichlar ortopediya bo'limining idoralarida qayd etilgan ($169,3 \pm 9,3$ mikroob tanasi 1 m³). Staphylococcus aureus ning havoda bo'lishining eng yuqori darajasi

jarrohlik stomatologiyasida ($56,05 \pm 1,03$ CFU) qayd etilgan bo'lsa, oltin stafilokokklar mavjudligining eng past darajasi ortopedik stomatologiyada ($30,7 \pm 0,44$ CFU) kuzatilgan. Shu bilan birga, stomatologiya klinikalarining barcha binolari, biologik omillarning stomatologning tanasiga ta'siri bo'yicha, mehnat sharoitlarining zararli 3.3 sinfiga to'g'ri keldi[5,6].

Tish shifokorining ish smenasining o'rtacha davomiyligi 6 soat. Tish shifokori ishidagi asosiy yo'nalish - tibbiy faoliyatni amalga oshirish (bemorlarni qabul qilish). Tish shifokorining vazifalari bemorni tekshirishni o'z ichiga oladi, terapevtik muolajalarni o'tkazish, tashxis va davolash muolajalarini amalga oshiradi[11,12]. Bundan tashqari bemorlarga maslahatlar berish, tavsiyalar berish, stomatologik bemorlar uchun tibbiy kartalarni to'ldirishdan iborat[14,15].

Tish shifokorlari o'zlarining kasbiy guruhiga qarab, bir ish smenasida 4 tagacha (ortopedik) bemorlarni, 6 tagacha (terapevtik stomatolog va jarroh) bemorlarni qabul qildilar. Ya'ni stomatologlar - ortopedlar bitta bemorni o'rtacha 1,5 soat, stomatologlar - terapevt va stomatologlar - jarrohlar - 1 soat davomida bemorlarni qabul qilishadi[1,4,5].

Stomatologiya xodimlarining ish sharoitlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ish jarayonida stomatologlar turli xil noqulay omillarga duchor bo'lishadi, jumladan: jismoniy va psixo-emotsional stress, sezilarli vizual zo'riqish, bemorlarni davolash paytida e'tiborning uzoq vaqt bir nuqtaga qaratish, harakatlarning alohida aniqligi, bakterial aerazol ta'siri, noqulay mikroiklim omillari[2,3].

Stomatologik tibbiyot xodimlarining kasbiy faoliyatiga qarab ish smenasiga sarflangan vaqt tarkibini o'rganildi. Masalan: stomatolog-terapevtlarning bir smenada 50% dan ko'prog'ini noqulay ish holatida - o'zlarining funktsional vazifalarini bajarish uchun ishchi kursida "otirgan holatda" o'tkazishlarini aniqladik[14,15].

Stomatolog-jarrohlar ish vaqtining 58,28 foizini "tik" holatida bir oz oldinga egilib, umurtqa pog'onasi bemorga qarab egilib, turiga qarab tanasining kuchli egilishi va umurtqa pog'onasining egilishi bilan tik turgan holda ish faoliyatini bajaradi. Ish vaqtining 23,7 foizi stomatolog- jarrohlar muolajani o'tirgan holatda, ro'yxatga olish hujjatlarini to'ldirish va bemor bilan sanitariya-moorifiy ishlarni olib borishda sarflashadi. Taqdim etilgan ma'lumotlarni hisobga olgan holda, jarrohlik stomatologlarining ishini birinchi darajali zararli, intensiv ish deb tasniflash mumkin (3.1)[1,2,3].

Ortopedik stomatologlar uchun ish holati bajargan ish turiga bog'liq edi. Ortoped-tish shifokorlari ish vaqtining 54,2 foizini "o'tirgan" holatida va 45,8 foizini "tik" holatida bajaradilar. Shunday qilib, ortopedik stomatologlarning ishi mehnat sharoitlarining zararliligiga mos holda 3.1. sinfga kiradi[4,5].

Stomatologlarning ish sharoitlarini har tomonlama baholash (°- terapevtlar, ® - jarrohlar, © ortopedlar) 2jadval

Omillar	Mehnat sharoitlari sinf				
	Qabul qilinadi	Zararli			
	2	3.1.	3.2.	3.3.	3.4.
<i>biologik</i>				°-®©	
<i>shovqin</i>	°-®©				
<i>mahalliy tebranish</i>	°-®©				
<i>mikroiqlim</i>	°-®©				
<i>yoritish</i>		°-®©			
<i>Ishning og'irligi</i>		®©	°		
<i>mehnat intensivligi</i>			°-®©		
<i>mehnat sharoitlarini umumiy baholash</i>				°-®©	

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga asoslanib, stomatologiya xodimlarining faoliyatini mehnat jarayoni intensivligining 3,3 darajalari sifatida tasniflash mumkin.

Kuzatuv guruhi va nazorat guruhining psixofiziologik holati parametrlarini qiyosiy tahlil qilinganda bir qator farqlar aniqlandi. Ikkala guruhda ham, umuman olganda, reaktiv va shaxsiy tashvishning o'rtacha darajasi bilan tavsiflangan; bir vaqtning o'zida kuzatuv guruhidagi reaktiv va shaxsiy tashvish darajasi nazorat guruhiga ($35,02 \pm 0,05$ ball.; $46,8 \pm 0,02$ ball) nisbatan sezilarli darajada yuqori ($42,7 \pm 0,09$ ball; $44,5 \pm 0,06$ ball) bo'lgan. Depressiya shkalasi testining olingan natijalari barcha sub'ektlarning holatini depressiyasiz deb baholashga imkon beradi. Har ikkala taqqoslangan guruhda ham tashvish darajasi sezilarli darajada farq qilmadi (kuzatish guruhi - $4,74 \pm 0,03$ ball, nazorat guruhi - $4,58 \pm 0,02$ ball).

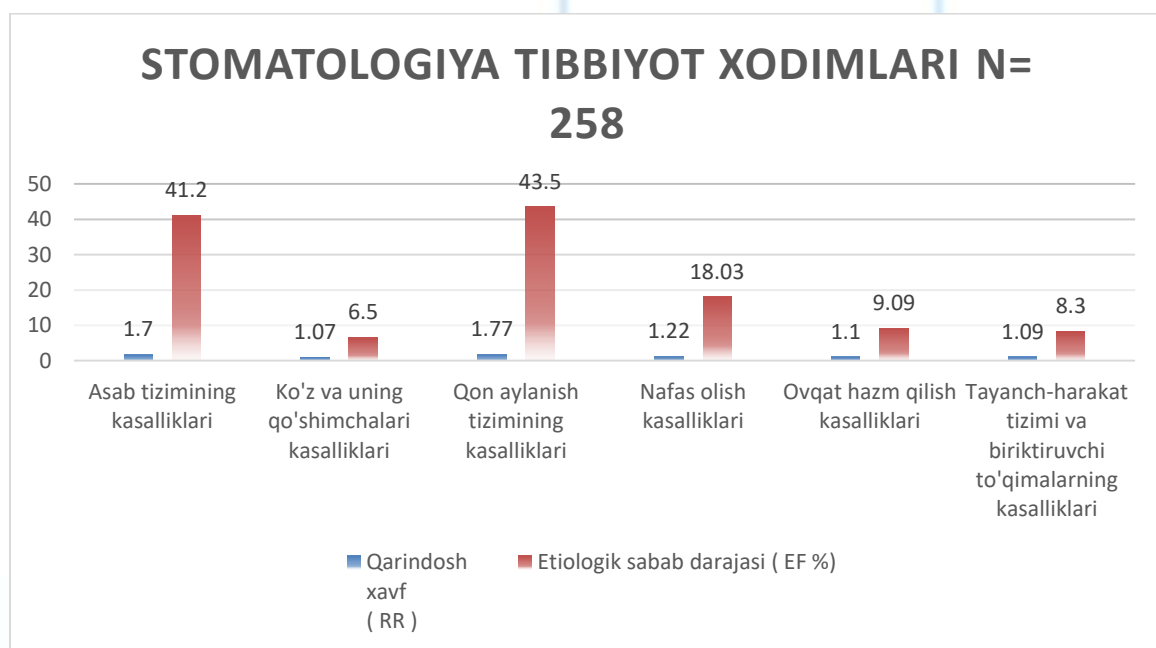
Tibbiyot xodimlari tanasining psixofizik ko'rsatkichlari ish kunining boshida va oxirida, (M±m) (3jadval)

Sinov, ko'rsatkich	Ish kunining boshlanishi			Ish kunining oxiri		
	Kuzatuv guruhi n=258	Nazorat guruhi n= 250	P	Kuzatuv guruhi N=258	Nazorat guruhi n= 250	P
"Bosish testi": individual temp, urish/sek	$5,86 \pm 0,03$	$4,26 \pm 0,07$	$P < 0,05$	$5,78 \pm 0,01$	$6,86 \pm 0,05$	$P > 0,05$
charchoq koeffitsienti,	$0,71 \pm 0,001$	$2,02 \pm 0,005$		$2,28 \pm 0,003$	$1,23 \pm 0,007$	

an'anaviy birliklar			P <0,05			P <0,05
"Raqamlarni joylashtirish": vaqt, sek	87,45±0,15	112,59±0,12	P <0,05	142,6±0,10	129,94±0,13	P <0,05
xatolar soni, an'anaviy birliklar	3,54±0,01	5,52±0,02	P <0,05	8,09±0,02	7,72±0,01	P <0,05

Ish kunining boshida va oxirida stomatologik tibbiyot xodimlarining kasbiy guruhlarida o'rtasida psixofiziologik ko'rsatkichlarni tahlil qilish (3-jadval), stomatologlar - terapevtlar va stomatologlar - jarrohlarning orasida deyarli barcha o'rganilgan ko'rsatkichlarning o'sishi aniqlandi[11,12].

Kasallikni tahlil qilishda nozologik shakllarga ko'ra, tadqiqot guruhida (shuningdek, nazorat guruhida) kasallanish tarkibida eng ko'p uchraydigan kasalliklar (100 ishchiga to'g'ri keladigan holatlar soni): nafas olish organlari - 76,3 (kasallik strukturasi koeffitsienti) aniqlandi. ko'z va uning qo'shimchalari kasalliklari - 49,0; tayanch-harakat tizimi va biriktiruvchi to'qimalar kasalliklari - 34,7; ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari - 33,6. Biroq, deyarli barcha taqqoslangan nozologiyalarda ambulatoriya xizmati xodimlarining kasallanish darajasi stomatologiya xodimlariga qaraganda past. Stomatologik tibbiyot xodimlarining kasallanishini tahlil qilish natijalarini, shuningdek, stomatologlarning mehnat sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, biz kasallanish kasb bilan bog'liq degan xulosaga kelishimiz mumkin[1,2].

Stomatologlar o'rtasidagi etiologik shartlilik darajasini ularning kasbiy mansubligiga qarab solishtirganda, umuman olganda, barcha uch kasbiy guruh past va o'rta darajadagi etiologik shartlilik bilan tavsiflanganligi aniqlandi[4,5]. Tish shifokorlarining ish sharoitlari asab tizimi va qon aylanish tizimining holatiga, shuningdek, nafas olish, ko'rish, ovqat hazm qilish va mushak-skelet tizimining holatiga eng salbiy ta'sir qiladi. Buni hisobga olgan holda, zararli mehnat sharoitlari dastlab tibbiyot xodimlarining psixo-vegetativ sohasidagi o'zgarishlarga olib keladi, bu ularning tajribasi ortib borishi bilan somatik patologiyaga aylanadi.

Xulosa:

1. Tibbiyot stomatologiyasi xodimlarining ishi zararli ishlab chiqarish omillari bilan birga keladi: umumiy tabiiy va sun'iy yoritishning etarli darajada emasligi, havo harakati tezligi (issiq mavsumda) sanitariya me'yorlaridan oshib ketishi, stomatologiya binosida joyning etarli emasligi. Zararlilik va xavflilik darajasi bo'yicha stomatologik tibbiyot xodimlarining mehnat sharoitlari 3.1 sinfi mehnat jarayonining intensivligining 3, 3 darajalari deb tasniflanadi.
2. Turli shifokorlar orasida eng yuqori kasallanish ko'rsatkichlari stomatologlar orasida qayd etilgan. Shu bilan birga, stomatologlar orasida "qon aylanish tizimi kasalliklari" nozologiyasi (8,7%) va "oshqozon va o'n ikki barmoqli ichak yarasi" (3,0%), ortoped-tish shifokorlari (4,2%, 1,05%).
3. Tish shifokorlarining sog'lig'i uchun xavf omillarining qiyosiy tahlili mehnat sharoitlari va kasbiy mansubligiga qarab kichik va o'rta darajadagi etiologik shartlilikni ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ibrohimov K. I. Health State of Workers of Cotton Enterprises, Structure of Diseases, Influence of Age and Work Experience //AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 55-59.
2. Ibrohimov K. I. Hygienic Assessment of Microclimate Indicators in the Main Departments of the Livestock Complex// International Journal of Studies in Natural and Medical Sciences.-2023.-C. 21-25.
3. Ibrohimov K. I. Research of Dust Content in the Air in Production Premises of a Grain Processing Enterprise //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 3. – C. 76-80.
4. Ibrohimov K. I. INCIDENCE RATES OF LIVESTOCK COMPLEX EMPLOYEES WITH INFECTIOUS DISEASES //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 12. – C. 225-229.
5. Ibrohimov K. I. Features of Labor in Agriculture //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES. Voleme. – 2022. – T. 2. – C. 87-91.

6. Uktamovich, K. O. CLINICAL AND THERAPEUTIC NUTRITION. // *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, (2023). – P. 42–44.
7. Uktamovich, K. O. Diets of Altered Consistency. // *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, (2023). – P. 81–84.
8. Jumaeva A.A., Qodirov O.O`. HYGIENIC BASES OF THE ORGANIZATION OF CHILDREN'S NUTRITION. // *CENTRAL ASIAN ACADEMIC JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH ISSN: 2181-2489 VOLUME 2 | ISSUE 6 | 2022.* – P. 264-268
9. Uktamovich, K. O. Ecological Approaches to Human Nutrition. // *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, (2022). - P. 251–254.
10. Uktamovich, K. O. Impact of Ecology on Health. // *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, (2022). – P. 255–257.
11. Uktamovich, K. O., & Gafurovna, A. N. NUTRIENT RECOMMENDATIONS AND DIETARY GUIDELINES FOR PRAGNENT WOMEN. // *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 3(6), . (2022). - P. 340-342
12. Abdurakhimov, B. A., Khaitov, J. B., Safarov, K. K., Khakberdiev, K. R., Buriboev, E. M., & Ortiqov, B. B. (2022). Integral assessment of risk factors affecting the health of employees of a copper production mining. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1442-1449.
13. Маматкулов, Б., & Абдурахимов, Б. А. (2020). Тоғ кон саноати ишчиларининг саломатлиги ва хавф омилларини бошқаришга тизимли ёндашив. *Тиббиётда янги кун*, 4(32), 162-165.
14. Abdurakhimov, B. A., Khaitov, J. B., Safarov, K. K., & Ulmasov, J. M. (2023). A SYSTEMATIC APPROACH TO MANAGING THE HEALTH AND RISK FACTORS OF THEIR WORKERS. *Academic research in educational sciences*, 4(2), 209-213.
15. Абдурахимов, Б. А., Аликулова, Д. Я., & Авезова, Г. С. (2018). Здоровье работающих горнорудной промышленности. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. 111-112).